

Alenka Glazer
Ruše

MLADINSKO DELO BRANKA RUDOLFA

Za dve področji Rudolfovega mladinskega dela¹ je ohranjeno njegovo sporočilo, da je začel pisati na zunanjo pobudo: lutkovne igre ter pesmi za otroke.² Tematska in motivna analiza njegovih del pa kaže, da je tudi ta besedila, enako kakor nekatere pravljice, pisal s spominskim vživljanjem v samega sebe v otroških letih, o čemer pričajo njegovi *Spomini*,³ oziroma je oblikoval like, ki so nosilci njegovih pogledov na ljudi in življenje sploh. Tako je mogoče že na začetku tega razmišljanja reči, da mladinsko delo Branka Rudolfa ne ostaja na obrobju njegovega pisanja, temveč enakovredno in v nekaterih primerih celo zelo izrazito sooblikuje celostno podobo Rudolfa ustvarjalca.

Začel je z lutkovnimi igrami. Prvi dve je napisal že v tridesetih letih: *Konjiške gore zmaj* 1934 in *Grad na Planinki* 1938;⁴ bili sta namenjeni uprizoritvam na marionetnem lutkovnem odru Sokola v Narodnem domu v Slovenskih Konjicah, Rudolfovem rojstnem kraju.⁵ Doslej je znano samo besedilo prve ig-

¹ Osnova tu natisnjene besedila je bila prebrana kot referat na zborovanju slavistov v Celju 14. oktobra 1993. Razširjena varianta prihaja v roke bralcem ob desetletnici Rudolfove smrti: Branko Rudolf je umrl 22. aprila 1987 na svojem domu v Mariboru.

² Za lutkovne igre prim. Alenka Glazer: *Srečanje z Brankom Rudolfom lutkarjem. Otroci in knjiga* 1985, šte. 21, str. 56; za pesmi prim. avtorjevo pojasnilo Darji Kramberger, urednici *Hude mravljice, Huda mravljica*, 1965, str. 60.

³ *Spomini*, ki jih je Branko Rudolf pisal okrog leta 1985, kot eno zadnjih svojih del, in obsegajo čas desetih let, od njegovega rojstva (rodil se je 31. oktobra 1904 v Slovenskih Konjicah) do prihoda v prvi razred klasične gimnazije v Mariboru (v šolskem letu 1914/15), so prvič izšli postumno, v knjigi Branko Rudolf: *Srebrna ribica*, Ljubljana, Mladinska knjiga, 1995, str. 195–221.

⁴ Navedeni letnici za svoji prvi dve lutkovni igri je Branko Rudolf povedal avtorici tega razmišljanja; prim. *Otroci in knjiga* 1985, šte. 21, str. 56. — Janko Liška v *Slovenskem biografskem leksikonu* ugotavlja: »Igrane so bile lutkovne igre *Konjiške gore zmaj* (1931), *Grad na Planinki* (1932) i. dr.« (*SBL III*, 1960, str. 159). Viktor Smolej navaja enaki letnici za prvi dve igri (prim. *Slovenski gledališki leksikon III*, 1972, str. 600). Emil Smasek piše prav tam (na str. 601), da so na marionetnem lutkovnem odru Sokola v Slovenskih Konjicah izvajali prvo igro leta 1934 in drugo 1936. Enaki letnici uprizoritve prvih dveh iger kakor Emil Smasek ima tudi Dánijela Sedej (prim. *Gradivo za leksikon sodobnih slovenskih mladinskih pisateljev. Otroci in knjiga* 1981, šte. 13–14, str. 97).

⁵ Kot pobudnika, da se je lotil pisanja lutkovnih iger, je Branko Rudolf avtorici tega besedila (23. julija in 7. avgusta 1985) navedel odvetniškega koncipienta v Slovenskih Konjicah Karla Gajška, katerega ime je celo vpletel v uvodne verze v prvi igri *Konjiške gore zmaj* (prim. *Srebrna ribica*, 1995, str. 173).

re,⁶ medtem ko sta za drugo ohranjeni le kratka avtorjeva ustna označitev⁷ ter delna snovno motivna dopolnitev, ki jo je pisno sporočila nekdanja konjiška lutkarica Marjana Režabek.⁸ Vendar že razpoložljivi podatki kažejo na nekatere sorodnosti med igrama. Snov za obe je vzeta iz ljudskega pravljичno-bajeslovnega izročila, vezanega na Rudolfovo domače okolje, Konjice in Konjiško goro v prvi ter Pohorje v drugi igri. V obeh gre za spopad med pozitivnimi in negativnimi silami in na koncu zmaga v duhu pravljичne etike dobro nad zlom.

V igri *Konjiške gore zmaj* sta na človeški strani – ob epizodnih prestrašenih in na koncu zmago proslavljajočih konjiških meščanih, županu, tajniku in župniku – glavni osebi vitez Jurij z Loške gore, rešitelj lepe županove hčere Marjetice, ki jo je odpeljal zmaj, ter njegov spremljevalec Gašperček, potujoči muzikant. Na nasprotni strani je pošastni zmaj, ki že stoletja prebiva v Konjiški gori in strahuje Konjičane. V dogajanju se v okviru obeh med seboj spopadajočih se strani izoblikuje še dodatno razločevanje med osebami. Vitez Jurij s svojo neomajno voljo, da gre v boj za pravico, četudi bi v tem boju propadel, ker bi ne imel zanj zadosti moči, učinkuje donkihotsko in zmaj ga ob srečanju zaničljivo nagovori kot izgubljenega viteza »od luninih žarkov«. ⁹ Človek s poduhovljenimi težnjami, kakor jih kaže vitez Jurij, v boju z vseobsegajočim zlom ne bi mogel uspeti, če ga ne bi na poseben način podžigala boječa previdnost njegovega zemeljsko usmerjenega spremljevalca Gašperčka, dvojnika Sancha Panse. Zmaj poseblja brezobzirno nasilje in samovoljo oblastnika ter je v slepi samozaverovanosti gluha za kakršnokoli svarilo. Njegov dvorjan škrat je dosti bolj prilagodljiv in upošteva spreminjajoči se položaj. Tako je z njim na negativni strani izoblikovana vzporedna oseba Gašperčku. Vendar izid boja med dobrim in zlom dokončno odločijo pozitivne naravne sile, posebljene v palčkih, in to dvakrat: tik pred bojem z zmajem in ob reševanju Marjetice iz ujetništva. Vitez Jurij torej ni herojski junak, temveč samo izpolnjevalec naloge, ki jo preden postavlja njegova vest. Tako dobi igra izrazit etični poudarek, ki ne učinkuje šablonsko.

⁶ Besedilo igre *Konjiške gore zmaj* se je ohranilo po zaslugi nekdanje konjiške lutkarice Marijane Režabek. O tem je (zdaj upokojena učiteljica) sporočila avtorici tega teksta v pismu 16. 9. 1995: »V oskrbi sem imela konjiške lutke, ki smo jih naročili pa tudi prinesli iz Prage – še zmaja. Igrali v l. 1930 do 41, ko nam je okupator vse uničil, nas lutkarje pa izgnal v Srbijo. Vrnivši se l. 1945 sem našla edini zvezek lutkovne igrice *Konjiške gore zmaj*, ki sem ga v zadnjih letih izročila Vidi Rudolf – in mislim, da je ta edini, ki je sedaj natiskan. Žal pa igrice Pohorja nisem več našla.« Vida Rudolf je leta 1985 izročila pretipkani izvod igre *Konjiške gore zmaj* podpisani (prim. A. Glazer: *Še enkrat: Branko Rudolf lutkar. Otroci in knjiga* 1985, št. 22, str. 76–78). Že prej je original izročila bratu Branku Rudolfu, ki je okrog leta 1980 igro deloma stilistično popravil. V tej obliki je igra natisnjena v *Srebrni ribici*, 1995, str. 171–193.

⁷ Branko Rudolf je 6. januarja 1986 avtorici tega prispevka povedal (prim. *Otroci in knjiga* 1985, št. 22, str. 78), da je za igro uporabil snov ljudske pripovedke o nastanku Šentlovrenškega ali Črnega jezera na Pohorju, ki jo je zapisal F(ranc) P(raprotnik) ter naslovljeno *Črno jezero na Planinki, Pravljica*, objavil kot VIII. besedilo pod skupnim naslovom *Narodno blago v »listu za šolo in dom« Popotnik*; Maribor, IV. tečaj, št. 10, 25. maja 1883, str. 153–155. Rudolf je pripoved poznal v deloma popravljeni obliki, v kateri jo je kot ljudsko pripovedko objavil Janez Koprivnik v svojem spisu *Pohorje. Ponatis iz Planinskega vestnika (1913–1919)*. Založilo »Sokolsko društvo« v Mariboru, 1923, str. 23–26.

⁸ Marijana Režabek avtorici tega teksta v pismu, pisanem v Slovenskih Konjicah 16. 9. 1995.

⁹ *Konjiške gore zmaj*. V knjigi: Branko Rudolf: *Srebrna ribica*, Ljubljana, Mladinska knjiga, 1995, str. 185.

Že to prvo Rudolfovo mladinsko besedilo vnaprej najavlja nekatere značilne sestavine Rudolfovega literarnega ustvarjanja nasploh, ne glede na namenjenost določenemu bralcu. Tako lik potujočega muzikanta in ljudskega modreca Gašperčka napoveduje lik godca v Rudolfovem najodmevnejšem nemladinskem delu, v njegovi pesniški zbirki *Žvegla potepuhova* (1960).¹⁰ Tudi na ravni jezika, ki je v vsej igri individualno karakterizirajoč, je v sklepnem prizoru mogoče videti jezikovni zametek za poznejšo *Žveglo*, pisano v arhaiziranem jeziku z dialektalnimi primesmi: razglas občinskega sluga Konjičanom, da je vitez Jurij postal častni tržan Konjic, je napisan v starinskem »kanclijskem« jeziku. V *Žvegli potepuhovi* pa je tudi motivna vzporednica z Rudolfovo prvo lutkovno igro: uvodna pesem, *Godčova povest o zmaji*,¹¹ prinaša soroden motiv zmaja, le da pesemsko besedilo govori o strupu zmajske krvi, ki v mnogih srcih ostaja še po zmajevem uničenju. S tem je podoba zmaja dodatno simbolno zaznamovana: ne pomeni samo neposredno preteče nevarnosti, temveč prikrito zlo, ki more obvladovati človekovo duševnost. K motivu hudega zmaja – in jezera sredi gor, ki se oba pojavljata prav tako v Rudolfovih pravljicah – se je pesnik vrnil tudi v zadnji nemladinski zbirki *Odmevi času* (1976), v pesmi *Zmaj*.¹² Začenja jo: »Na temni strani tvojega bistva / tebe, ki si človek / – in je tudi v tebi neosvetljena stran Lune – / ob mračnih gozdovih grčastih / in skrivenčenih dreves, / ob temnih, grozljivo črnih jezerih, štrlečih skalah / spi grd, pošasten zmaj, skrit, zvit v votlini: / pravi zmaj.« Nekdanji bajeslovni motiv, obdelan v prvi Rudolfovi lutkovni igri v smislu pravljичnega dualizma, v tem besedilu prerašča v mnogopomenski simbol človekove zgroženosti nad temnimi pokrajinami v samem sebi.

Sporočili o drugi Rudolfovi lutkovni igri *Grad na Planinki* ali *Jera Hudovoljna* (kakor je igra naslovljena po pričevanju Marijane Režabek) kažeta, da je Rudolf tudi v tej igri želel prikazati spopad med dobrim in zlom, ki pa je tu predvsem socialno določeno, čeprav so v razplet vpletene naravne sile in bajeslovna bitja. Po avtorjevem pričevanju je uporabljena snov ljudske pripovedke o nastanku Šentlovrenškega ali Črnega jezera, ki jo je – po zapisu Franca Praprotnika – vključil Janez Koprivnik v svoj spis *Pohorje*.¹³ Toda to pripovedko o bogati in trdosrčni vdovi Jero Hudovol(j)ni, gospodarici na gradu Planinka, je Branko Rudolf razširil z novimi motivi in osebami. Glavnega Jerinega nasprotnika, revnega a poštenega in delavnega Ivana Borovca (v prvotni objavi nastopa samo kot Ivan, sin revne vdove z dvema otrokoma), je z dopolnjenim poimenovanjem deloma individualiziral. V ljudski pripovedki Jero Hudovol(j)no kaznuje razžaljeni povodni mož. Marijana Režabek pa poroča o drugačnih bajeslovnih bitjih v igri in kazen za Jero drugače utemeljuje: »Grad je bil ob konjiško-vitanjski planji. V njem je bivala trdosrčna Jera, ki ni imela srca pomoči potrebnim. V kresni noči je pohorski kralj »Vir« s prestola vrh travnate Velike Kope razsojal dobro in zlo. Poklical je gozdne živali tudi do najmanjše – pa Jero Hudovoljno. Vse so se odzvale, pritekale in prilezle na vrh Kope – le Jere ni bilo ob določeni polnočni uri. – Šla je na pot. Le škrti in hudobni gozdni duhovi so jo ustavljali. Zaganjale so se vanjo večče, sove, netopirji, nočne ptice. Vejevje, kamenje in pregrade na poti so jo ustavljale, da je zamudila

¹⁰ Branko Rudolf: *Žvegla potepuhova*. Maribor, Založba Obzorja, 1960, 106 strani.

¹¹ *Godčova povest o zmaji. Žvegla potepuhova*, str. 7–9.

¹² *Zmaj*. Branko Rudolf: *Odmevi času*. Maribor, Založba Obzorja, 1976, str. 35.

¹³ Glej opombo 7.

polnočni rok. Pravični kralj »Vir« ji je naložil kazen za njeno netočnost in trdosrčnost. Vračajoč se, je opazila, da njen grad gori – in zgorel je do tal.«¹⁴ Navedeno sporočilo nakazuje povezavo te igre s poznejšo Rudolfovo lutkovno igro *Pod zvezdo*. V obeh posegajo v tok dogodkov tako človeški liki kakor bajeslovna bitja in živali.

V posebnih okoliščinah je leta 1943, med okupacijo, ki jo je Rudolf preživel pri ženinih starših v Lipóvcih blizu Beltinec v Prekmurju, nastal lutkovni prizor *Hudič in krošnjar*. Avtor je prizor odigral domačemu občinstvu na vasi z ročnimi lutkami, katerih glave je sam izrezljal iz repe, žena pa je lutkam sešila obleke¹⁵ (pozneje je napisal otroško pesem s podobnim motivom *Lutka*¹⁶), in ga sklenil z neposredno aluzijo na sočasnost.

Takoj po vojni je Rudolf napisal še nekaj kratkih lutkovnih iger: deloma fantastično *Jožek in smrt*, izrazito aktualistični besedili *Stari godrnjav* (*Stari godrnjavs*) in *Igrica o starem materialu* (*Stari material*), agitko *Udarnik proti volji* ter igro *Pavliha zdravnik*. Igral jih je sam ali pa mariborski lutkar Janez (Ivan) Kadiš (1927–1956).¹⁷ Vse te igre poznamo predvsem iz avtorjevega pričevanja, besedila niso ohranjena, ali pa niso v razvidu.

Lutkovno igro prinaša tudi prva Rudolfova knjiga sploh: *Pod zvezdo* (1947).¹⁸ Dogajanje je postavljeno na Pohorje, tik pred koncem druge vojne. V njem odmevajo takrat še zelo bližnji realni dogodki, požig kmetij, pobijanje in zapiranje ljudi, usoda omahljivcev in izdajalcev, reševalna akcija partizanov. V središče dogajanja sta postavljena osirotela doraščajoča mladostnika, petnajstletni Jurček, ki se odziva na svet še kot otrok, in dve leti starejša sestra Katrca. V tok stvarno prikazanih dogodkov pa so vpleteni tudi pravljичno simbolični liki, potujoči muzikant Kurent, ki se pridruži partizanom, *Zvezda-prikazen*, ki privzema vlogo dobre vile, Kresnicamožak, pošasti noči in alegorično učinkujoči veliki nemški škorenj. V razgibanem dogajanju se izmenjujejo realistični prizori s simbolično-alegoričnimi, nočni prizori sredi gozda, kakor jih doživlja Jurček, delujejo kot fantastični vložki. Tu pošasti-prikazni in *Zvezda-prikazen* govorje deloma v verzih, sicer pa je govor oseb večinoma realistično označujoč, a govor nemških vojakov karikirano groteskno popačen.

Za Rudolfa je značilno Kurentovo srečanje z nočnimi pošastmi. Ko jih opazi, kako plavajo po zraku, spregovori samemu sebi: »Uh, kakšne grde pošasti. Že vem, kdo ste. Zrasle ste v ljudeh, ki morajo trpeti – pa jaz se vas ne bojim, eh, da bi imel s seboj gosli ali pa harmoniko – bi vam že zagodel, da bi morale zbežati!...«¹⁹ Kurent se tudi udeleži reševanja zaprte Katrce in Cile, matere partizanskega komandirja čete. (Rudolf je zapore med vojno sam izkusil.) Tako ta potujoči muzikant ne ponovi vloge Gašperčka iz prve igre, temveč je bližji vitezu Juriju. Z likom

¹⁴ Marijana Režabek avtorici tega teksta v pismu 16. 9. 1995. Prim. opombo 8.

¹⁵ Prim. Alenka Glazer: *Srečanje z Brankom Rudolfom lutkarjem. Otrok in knjiga*, 1985, šte. 21, str. 56–57.

¹⁶ *Lutka*. Prvi natis: *Ciciban* 1953/54, šte. 2, ovitek (II); knjižni natis: *Zamorček in ladjica*, 1955, str. 22.

¹⁷ O lutkovnih igrah prim. *Otrok in knjiga*, 1985, šte. 21, str. 56–58; *Slovenski gledališki leksikon III*, 1972, str. 600, 601; o Janezu Kadišu prim. *Slovenski gledališki leksikon II*, 1972, str. 268–269 (Emil Smasek).

¹⁸ Branko Rudolf: *Pod zvezdo. Igra za lutke v 5 dejanjih*. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1947. Mladi oder 8, 51 strani.

¹⁹ N. d., str. 38.

Kurenta je glasbi in umetnosti sploh pripisana posebna moč, ki rešilno vpliva na človekovo duševnost.

Še več medsebojnih sorodnosti kakor v lutkovnih igrah je v Rudolfovi prozi. Tega se posebej zavemo ob branju njegove zgodnje novele *Princ Ranofer jadra na zapad*,²⁰ ki je izšla v *Ljubljanskem zvonu* 1933. Čeprav je bila napisana za odrasle bralce, lahko v njeni snovi in motivih najdemo vrsto zametkov, ki so se, ustrezno preoblikovani, pozneje pojavljali v pravljicah.

Za to novelo je Rudolf uporabil prvoosebno pripoved z dvodelno zgradbo: okvir učinkuje stvarno, vloženi pripovedni del pa izrazito fantastično, saj govori o hipnotičnih sanjah četverice mladih ljudi. Ti se pod vplivom hipnotizerja-čarovnika znajdejo v davno preteklem času in v neznanj pokrajini, kot odličniki nekdanjega Egipta. Ker z ureditvijo v domači deželi niso zadovoljni, se z jadrnico odpravijo iskat boljši svet, za katerega so slišali. V najdeni čudežni deželi spoznavajo idealni družbeni stroj, telesno lepe in pametne ljudi uravnovešenih nravi in lahkotnih gibov in tudi sami imajo občutek, kakor da plavajo skozi zrak. Občudujejo lepa bivališča v lepi naravi, še posebej pa lepoto samoumevno skladnega in predanega doživljanja ljubezni pri ljudeh v tej srečni deželi. Vloženi del novele vsebuje torej prav tako več plasti: razumsko zasnovano pripoved o pravični in modri ureditvi življenja, ki deluje kot nasprotje žalostni podobi izkoriščevalskega sveta, iz katerega so nezadovoljneži odšli iskat drugačno življenje, ter čutno čustveno dojemljivost za lepoto narave, okolja in človeka, njegove zunanje podobe in njegove duševnosti.

Tako se že v tej zgodnji noveli, ki učinkuje kot utopija, oblikujejo različne sestavine, ki postanejo pozneje značilne za pretežni del Rudolfove proze za otroke, še posebej za njegove pravljice. Te so podobno večplastne, oziroma jih je mogoče po zgradbi in motivih deliti v dve skupini: v fantastično fantazijske pravljice in v bolj razumsko grajene pravljicne pripovedi, ki prinašajo z zgodbo tudi socialne in etične poudarke. Pravljice so nastajale po vojni in so deloma izšle v samostojni knjižici *Čudno jezero* (1953),²¹ deloma pa so bile pod skupnim naslovom *Pisane zgodbe* vključene v zbirko pravljicnih besedil več avtorjev *Kamen resnice. Izvirne slovenske pravljice* (1959).²²

Medtem ko v lutkovnih igrah ob bajeslovno-pravljicnih likih nastopajo pretežno odrasli ljudje, je pri pravljicah večkrat središčna oseba otrok. Kot zgodbi z otroškim junakom sta zasnovani že pravljici, vključeni v zbirko *Čudno jezero*.²³ Obe besedili, *Čudno jezero* (po katerem je naslovljena zbirka) in *Jež-ptič-kača-svinja-koza-zmaj*, se motivno dotikata prvega Rudolfovega mladinskega teksta, *igre Konjiške gore zmaj*. V prvi pravljici bolni dvanajstletni Matjažek v sanjah doživi izpolnitev svoje želje, da bi šel »v gore«. V gorah pa je čudno jezero, o katerem je slišal pripo-

²⁰ Branko Rudolf: *Princ Ranofer jadra na zapad. Novela. Ljubljanski zvon* 1933, šte. 1, str. 40–46, šte. 2, str. 101–107, šte. 3, str. 158–168.

²¹ Branko Rudolf: *Čudno jezero*. Maribor, Založba Obzorja, 1953. Pravljica 7, 32 strani. – Založba Obzorja je z zbirko *Pravljica na novo oživila* v prvih povojnih letih zapostavljano pravljico. Urednik zbirke je bil Ivan Dolenc.

²² Branko Rudolf: *Pisane zgodbe*. V knjigi: *Kamen resnice. Slovenske izvirne pravljice*. Maribor, Založba Obzorja, 1959, str. 35–51. – Drugi avtorji v zbirki so Miha Remec, Ema Robnik, Ernest Adamič, Lojze Maruško, Janez in Marija Švajncer.

²³ *Čudno jezero*. V knjigi Branko Rudolf: *Čudno jezero*, 1953, str. 5–16; *Jež-ptič-kača-svinja-koza-zmaj*, prav tam, str. 17–27. – V knjigi *Čudno jezero* je tudi basen *Konj in kača*, str. 28–30. – V bibliografiji za *Pionirja* je pod šte. 2473 ta basen navedena z napačnim naslovom: *Konj in čas*.

vedovati. – Tako čudno jezero je tudi zmajevo domovanje v Konjiški gori. – Matjažek jezero doživi kot čudežno lepoto, velikan čarovnik mu iz lokvanjevega cveta pričara lepo deklico, podobno Marjanci, s katero se je igral, in čudno lahka skupaj veslata na veji skozi zrak, vendar belega gradu na otoku sredi jezera ne dosežeta. V pravljici je vrsta motivov, od takih, ki ponazarjajo čustva: hrepenenje po čudežnem in neznanem in po še nezavedni ljubezni, do simbolično pravljličnih, govorečega ptiča, ki Matjažku kaže pot, hrasta, ki se spremeni v dobrega čarovnika, in potovanja skozi zrak v breztežnem stanju. Motiv letenja po zraku brez teže povezuje to pravljico z novelo *Princ Ranofer jadra na zapad*, nanjo spominja prav tako opis čudežne lepote vode in pokrajine okrog jezera. V Rudolfovi zgodnji noveli pa sta tudi že neposredno navedeni izhodišči, iz katerih je pozneje rastle njegovo mladinsko delo. V uvodu je namreč poudarjen pomen humorja in fantazije za prvoosebnega pripovedovalca,²⁴ prav fantazija in v mnogih delih tudi humor pa sta bistveno sooblikovala Rudolfovo pisanje za otroke.

Druga pravljica v zbirki *Čudno jezero Jež-ptič-kača-svinja-koza-zmaj* prinaša varianto motiva o premaganem zmaju. V pripovedi se prepletajo realistično barvani in pravljlično fantastični motivi. Med prve sodi srečanje Ribničana z zmajem – v ta del pripovedi je vpleten komično učinkujoč Ribničanov narečni govor –, pa tudi naključna rešitev sedemletnega Miha iz zmajevega trebuha, iz katerega se izreže z nabrušenimi škarjami, ki jih je nesel domov materi šivilji, je podana z vrsto že kar naturalističnih nadrobnosti. Stvarno je prav tako spodbudno sporočilo otroku, ki veje iz celotnega besedila, da tudi v najhujših stiskah ni treba obupavati in da si lahko človek, če je zadosti iznajdljiv in pogumen, pomaga sam. Značilna sta uvodni in sklepni del pravljice, ki rišeta zvezo med materjo in sinkom. Tudi v uvodu in koncu pravljice *Čudno jezero* je že prikazana materina skrb za otroka. Iz Rudolfovih *Spominov* vemo, da je kot najmlajši, šesti otrok v družini, bil deležen še posebne materine ljubezni in skrbi in je rastel pod njenim vplivom.

Sorodno snovno izhodišče kakor pravljica *Čudno jezero* v prvi zbirki ima tudi pravljlično besedilo *Otroci meseca*, uvrščeno med Rudolfove *Pisane zgodbe* v knjigi več avtorjev *Kamen resnice*.²⁵ Tu so prav tako opisane sanje bolnega otroka, osemletnega Tomaža; in kakor Matjažek v *Čudnem jezeru* zaplava tudi on čudno lahek v zrak. (Ponavljajoči se motiv potovanja v breztežnem stanju, ki mu v Rudolfovem opusu lahko sledimo od novele *Princ Ranofer jadra na zapad*, dopušča domnevo, da vsebujejo te tematsko motivne sestavine avtobiografske osnove.) A Tomaževo potovanje je napolnjeno z drugačnimi doživetji. Medtem ko Matjažek skupaj z deklico iz lokvanja lepoto okrog sebe, tudi prelepe moške in ženske palčke, ki se v plesu vrte med drevjem, samo opazuje, Tomaža razigrani plešoči mesečki odpeljejo s seboj v zrak, da se zabava z njimi. Mesečki ga tudi rešijo, ko se ustraši čudne, velikanski krastači podobne pošasti. Ob njenem opisu se spomnimo Rudolfovih *Spominov*, kjer pripoveduje, kako so ga v otroštvu strašile take pošasti, zrastle v njegovi bujni domišljiji. V sklepnem delu pravljice pa je vključena humorno učinkujoča nazorna razlaga rekla, »da koga luna trka«.²⁶ Tako se v tem pravljličnem

²⁴ V noveli se prvoosebni pripovedovalec zase zaveda: »Z grozo čutim, kako počasi izgubljam humor in celo fantazijo, ki mi je v življenju pogostoma izvrstno služila.« *Ljubljanski zvon* 1933, str. 40.

²⁵ *Otroci meseca. Pisane zgodbe*. V knjigi: *Kamen resnice*, str. 41–44.

²⁶ N. d., str. 44.

besedilu združujejo različne motivne sestavine: otrok sredi razgibanega dogajanja v oživiljeni naravi, njegov strah pred grozljivimi pošastmi, sprostitvev ob živi ponazoritvi jezikovnega rekla. Motivi v Rudolfovih pravljicah kažejo torej deloma na avtobiografska izhodišča (čudežna lepota in grozo zbujujoče pošasti v sanjah), epizoda o luni, ki trka ljudi med spanjem, pa je primer za drugačno vrsto pobud pri njegovem pisanju: ko besedo ali besedno zvezo doživi otipljivo nazorno, neposredno postavljeno v situacijo, ki to besedo oživlja v neprenesenem pomenu, kakor si jo lahko predstavlja v svoji fantaziji tudi otrok.

A Rudolfa k pisanju izzivajo pisane podobe sveta sploh, z vsemi nasprotujočimi si sestavinami v sebi (od tod naslov *Pisane zgodbe*). Pravo živopisanost, barvno pestrost slika uvodni del druge pripovedi v *Pisanih zgodbah Otroci sonca*;²⁷ opisane so častniške uniforme, kakor jih je srečeval v Pulju mali Boris Valenčič, ko je še pred prvo vojno hodil z dedom, upokojenim učiteljem, na sprehod. (Nad takimi uniformami se je navduševal že Branko Rudolf kot otrok, kakor o tem piše v *Spominih*.²⁸) Ta pripoved poroča torej o prostorsko in časovno določljivih dogodkih in o osebah, ki so res živele in so v besedilo vključene z imeni iz svojega realnega življenja. V okvir pravljic je Rudolf zgodbo *Otroci sonca* lahko uvrstil predvsem zaradi simbolično sanjskega prizora: vnuk Boris ob mrtvem dedku doživi polet proti soncu (motiv letenja) skupaj z majhnimi sončki, ki jih je kot sončne kroge občudoval že v otroških letih, in skupaj z drugimi ljudmi, ki kakor on nosijo sonce v srcu. V sklepni del je vpleten še motiv boja na Goriškem proti zavojevalcem v drugi svetovni vojni, s čimer se to besedilo snovno nekoliko približuje lutkovni igri *Pod zvezdo*.

Prepletanje fantastično fantazijskih motivov in stvarno učinkujočih posameznosti je značilno tudi za zadnjo pravljico v *Pisanih zgodbah Migeč, neverjetno hitri polž*.²⁹ To je razgibana pripoved o polžu, ki ga je muhasta vila Vojka, alegorična posebitev narave, obdarila z izredno hitrostjo, pa se je zaradi svoje drugačnosti, hitrega gibanja, s katerim je segal tudi v dogajanja med ljudmi in jih pospeševal, zameril vladarjem. A vojski zasledovalcev je iz sklenjenega obroča na koncu srečno ušel s pomočjo svoje sline. Ta sklep kljub fantastičnosti skriva v sebi zvezo z realnimi dejstvi. Rudolf je namreč kot biolog nekoč opazoval boj med brzecem in polžem, v katerem je nepričakovano zmagal polž zaradi svoje obilne sline, s katero je onesposobil nasprotnika. Ta realistični prizor je pisatelj opisal v anekdotični sliki iz narave *Polž in brzec*,³⁰ motiv rešilne sline pa uporabil v fantastično fantazijski pravljici o polžu Migu. V njej je skrita še vrsta resnobnih in šaljivih aluzij na pojave v svetu, od nasilja in krivic do modreca in motiva otrok, ki jim je pod vplivom hitrega polža hitreje zorela pamet, tako da so mladi fantje »ob polžu Migu postali včasih tako modri, da že skoraj ni bilo mogoče zdržati«³¹.

²⁷ *Otroci sonca. Pisane zgodbe*. V knjigi: *Kamen resnice*, str. 44–47.

²⁸ *Spomini. Srebrna ribica*, str. 202.

²⁹ *Migeč, neverjetno hitri polž. Pisane zgodbe*. V knjigi: *Kamen resnice*, str. 47–51.

³⁰ *Polž in brzec. Srebrna ribica*, str. 152–153. – Pri Rudolfovih besedilih za otroke so – razen v nekaj primerih – navedene samo prve knjižne objave. Za revialne objave v *Cicibanu* in *Pionirju* prim. *Ciciban. Bibliografsko kazalo 1945/46–1969/70*. Sestavila Boža Pleničar. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1970. – *Pionir in Slovenski pionir. Bibliografsko kazalo 1945/46–1969/70, 1943–1945*. Sestavila Boža Pleničar. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1970.

³¹ *Migeč, neverjetno hitri polž. Pisane zgodbe*. V knjigi: *Kamen resnice*, str. 50.

Uvodna pravljica v *Pisanih zgodbah Srebrna ribica*³² pa pripada drugemu tipu Rudolfovih pravljic, bolj miselno, družbenokritično poudarjenim besedilom, ki upodabljajo predvsem oblastniško samovoljo, krivično nasilnost in laži ter s pomočjo čudežnih predmetov-živali mlademu bralcu razkrivajo osnove etičnih zakonitosti. Tako srebrna ribica v zgodbi, postavljeni v srednji vek, ločuje med resnico in lažjo ter med pravičnostjo in krivico. V pripovedi je opisanih več nadrobnosti iz srednjeveškega meščansko obrtniškega življenja in vladarjev izkoriščevalski odnos do meščanov ter njihov upor zoper krivičnost in nasilje. Zgodba raste iz podobnih zasnov kakor zgodbeno izhodišče za vloženi del v Rudolfovi noveli o princu Ranofjerju in njegovem iskanju boljšega življenja, ko zaostrene družbene razmere sprožijo odločilno dogajanje. Otroškemu bralcu je to dogajanje v pravljici približano z vlogo otroka Marka, sina sodarja Martina, ki omogoči, da se glavna oseba, zlatar mladi Urban, s pomočjo svoje čudežne srebrne ribice reši iz ječe nasilnega in krivičnega vojvode Jazona. In na koncu se Marko, čeprav še otrok, pridruži upornim meščanom, ki preženejo kruteža.³³

Tudi v zbirko neuvrščena alegorična pripoved *Začarani porcelan in povest o psičku*³⁴ je grajena na podoben način kakor *Srebrna ribica*: vlogo moralnega razsojevalca igrata porcelanasta vaza z naslikano ptičko in porcelanski kipec, ki predstavlja psička. Zgodba je postavljena v svet kitajskih mandarinov, torej ljudi na oblasti, ki razsojajo o usodi drugih ljudi. Hkrati ta zgodba govori o Rudolfovem vrednotenju umetnosti, ki naj ne bi bila samo estetska vrednota, temveč hkrati sredstvo za etično moralno usmerjanje ljudi in njihovo nravstveno poboljšanje.

Poudarjeno moralno tendenco je mogoče čutiti že v sklepnem besedilu Rudolfove prve prozne zbirke *Čudno jezero, v basni Konj in kača*,³⁵ ki s sredstvi basenskega pripovedništva, v katerem je poudarjen dialog, obsoja zvijačno struparstvo pod zaščito oblastnikov.

Že samo delno primerjanje posameznih dramskih in proznih besedil je pokazalo, kako se pri Rudolfu nekateri motivi ponavljajo, cepijo in združujejo ter dobivajo nove pomenske odtenke, pa naj gre za avtobiografsko barvane motive, vezane na doživetja iz otroštva, ali na poznejša doživetja oziroma spoznanja ter fantazijska preoblikovanja spoznanega.

Tudi v pesmih je mogoče odkrivati motive, ki zanje najdemo vzporednice v Rudolfovih *Spominih* in izhajajo iz zgodnjih doživetij v pesnikovem otroštvu. Ti motivi so pesniško preoblikovani, kakor je v skladu z značajem posamezne pesmi. Rudolfova žena Mara je (21. oktobra 1991) o moževem delu rekla: »On opisuje svoje otroštvo.« Njegovo označitev lastnega ustvarjanja pa je obnovila z besedami: »Podoživljam, kar sem bil in kar sem želel, da bi bil.«³⁶ V motivih in snoveh ter občutjih torej ni mogoče iskati samo odmevov na realna doživetja, temveč prav tako na želje, hrepenenja, sanje, fantazijske predstave, ki enako intenzivno kakor

³² *Srebrna ribica. Pisane zgodbe*. V knjigi: *Kamen resnice*, str. 35–41.

³³ Pravljica *Srebrna ribica* je bila prevedena v nizozemščino in je izšla v samostojni, z lesorezi in linorezi bogato ilustrirani knjigi. Prevedel Simon van Duyvenbode: *Het zilveren visje*. Ilustrirala Rudi Seidel in Toon Wegner. Stichting-Program, 1979, 32 strani.

³⁴ *Začarani porcelan in povest o psičku. Srebrna ribica*, str. 159–169.

³⁵ *Konj in kača. Čudno jezero*, str. 28–30. — Prim. opombo 23.

³⁶ Pesnikova vdova Mara Rudolf avtorjici tega besedila ustno 21. oktobra 1991. — S to formulacijo je Rudolf nakazal dvojnost v svojem ustvarjanju: stvarnost in sanje, realno opisovanje doživetega in fantazijsko privzdignjenost.

doživljena realnost zaznamujejo človekov duševni svet. Svet otroških doživetij pa je pesniku oživel na novo v letih, ko je sam postal oče. Urednici zbirke *Huda mravljica* Darji Kramberger je o tem sporočil: »Res je, da sem se pesmi za otroke lotil slučajno. Eden mojih – tedaj še majhnih – sinov je prav težko zaspal. Da bi ga pomiril, sem začel govoriti v verzih, mu poskušal s prijaznimi podobami vzbujati prijetne misli. Pozneje mi je ta isti sinek, Marko, z nekimi opazkami dal zamisel »mravljice«. Ampak otroški svet me je začel nasploh zanimati. Je zelo neposreden, poln zamisli, poln čustev, poln domišljije, vendar brez vsakega občutka družbe, zato tudi poln strahov in nemira. To je pravi »pračloveški« nemir, čut ogroženosti, ki v življenju traja mnogo delj, v mnogo zrelejšo dobo, kakor so ljudje navadno voljni priznati. V nekem pogledu traja vse življenje.«³⁷

Tako se je torej v Rudolfovem pesnjenju za otroke združilo dvoje: pesnikovo spominsko vživljanje v lastno otroštvo in neposredna namenjenost teh pesmi določenemu otroku, ki se je na verze gotovo živo odzival. To oboje je pripomoglo, da Rudolfove otroške pesmi učinkujejo pristno, in prav njihova nenarejena otroškost je bistvena odlika njegove poezije za otroke.

Po delnih revialnih objavah od začetka petdesetih let, zlasti v *Cicibanu*,³⁸ je Branko Rudolf pripravil svojo prvo zbirko petindvajsetih otroških pesmi *Zamorček in ladjica* (1955). Nameraval jo je nasloviti *Trem in vsem*.³⁹ Prvotni naslov (spremenil ga je na željo založbe) izraža namenjenost pesmi otrokom, tako avtorjevim trem sinovom, ki jih je dotlej imel, kakor tudi otrokom sploh.

Ko sta z urednico Darjo Kramberger 1969 pripravila izbor iz njegovega mladinskega dela *Huda mravljica*,⁴⁰ sta iz prve zbirke vzela devetnajst pesmi, v *Hudo mravljico* pa je bilo vključenih še deset novih pesmi. Pri pripravljanju postumnega izbora iz celotnega Rudolfovega pisanja za otroke *Srebrna ribica* (1995)⁴¹ je v pesnikovi zapuščini bil najden prvotni predlog za izbor pesmi v *Hudi mravljici*. Gradivo kaže, da so po odločitvi založbinega uredništva izmed pripravljenih pesmi bile nekatere izločene, med njimi tudi nekaj novih, ki so nato ostale neobjavljene.⁴²

³⁷ Darja Kramberger: *Spremnna beseda*. V knjigi: *Huda mravljica*, str. 60.

³⁸ Kot prva Rudolfova otroška pesem je izšel *Krokodil*. Ilustriral Dušan Petrič. *Ciciban* 1951/52, štev. 8, str. 125.

³⁹ Branko Rudolf: *Zamorček in ladjica. Pesmi za otroke*. Ilustriral Janez Vidic. (Ljubljana), Mladinska knjiga, 1955, 32 strani. – O prvotnem naslovu *Trem in vsem* Branko Rudolf avtorici tega teksta ustno ob izidu zbirke.

⁴⁰ Branko Rudolf: *Huda mravljica*. Izbrala in s sodelovanjem avtorja uredila Darja Kramberger. Ilustrirali Zdenka Borčič, Jože Ciuha, Štefan Planinc in Janez Vidic. Opremila Lidija Osterc. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1969, 64 strani. Izšlo v zbirki: Moja knjižnica. Urednik Bogomil Gerlanc. Tretji letnik – Razred II – Knjiga 3 (ponatis 1980). – Na novo so bile v zbirko vključene pesmi: *Mlin na veter*, *Prošnja*, *Prežalostna pesem*, *Marička s potičko*, *Slon in bonbon*, *Narisana barka*, *Čisto navadna povestica*, *Dim*, *Dežni maček*, *Potočna bisernica*. Pesem *Noč iz prve zbirke* nosi v tem izboru naslov *Jezna luna*. – Izboru pesmi so dodane *Tri pravljice*: *Čudno jezero*, *Srebrna ribica*, *Otroci meseca* (str. 39–58).

⁴¹ Branko Rudolf: *Srebrna ribica. Izšlo ob avtorjevi devetdesetletnici*. Izbrala, uredila, spremno besedo in pojasnila napisala Alenka Glazer. Ilustrirala Marjanca Jemec-Božič. Opremila Meta Škrabar z ilustracijo Marjanca Jemec-Božič. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1995, 252 strani. Zbirka *Sončnica*, urednik Niko Grafenauer.

⁴² Pripravljene za *Hudo mravljico*, pa neobjavljene so ostale pesmi: *Šala z milom*, *Miškomačkovski rej*, *Vsak po svoje*, *Čukec in avto*, *Žogovec*, *Očitek uri*, *Kitajski motiv*. (v *Srebrni ribici* je pesem objavljena z naslovom po prvem verzu: *Oblaček in oblaciča*), *Polževa lupina z morja*, *Rožica godbenica*, *Igra z mesecem*, *Sanjsko dekle*.

V *Srebrno ribico* so vključena vsa izdelana Rudolfova pesniška besedila za otroke, tudi uganke v verzih, ne glede na to, ali so pesmi bile doslej natisnjene v *Zamorčku in ladjici*, v *Hudi mravljici*, samo v revialnem tisku (*Cicibanu*, *Pionirju ali Pionirskem listu*), ali pa so ostale v rokopisni zapuščini.⁴³ Pridruženi sta še dve besedili, prvotno uvrščeni v Rudolfovi nemladinski zbirki, uganka *Magnetna igla* iz prve njegove zbirke *Svet in jaz* (1954)⁴⁴ ter izštevanka *Tlačanska deca šteje iz Žvegle potepuhove* (1960).⁴⁵ Tako je zdaj v *Srebrni ribici* Rudolfovih besedil v vezani besedi, namenjenih oziroma dostopnih otroku, triinšestdeset, petinpetdeset pesmi in osem ugank v verzih.

Rudolfove otroške pesmi pričajo o neposrednem avtorjevem odnosu do otroka, prevladujejo pesmi zbliževalnega ali dvogovornega tipa (po kategorizaciji Igorja Saksida⁴⁶). Vsebujejo sicer tudi idilično učinkujoče prebliske, zlasti v uspavankah, ki govore o čustveni povezanosti v družini, a brez idealizacije otroka. Vzgojni poudarki so redki in še ti so otroku približani predvsem s humorjem ali s prenosom otroka v vlogo živalskega mladiča oziroma s poosebitvijo otrokove igrace, za vsem pa se čuti vživljanje v otroka, identificiranje z njim. Izstopajo ritmično učinkovita besedila, ki sooblikujejo domišljjsko razgibano igro odraslega in otroka. Fantastične slike iz narave rastejo iz bujnih domišljjskih predstav, povezanih še posebej z živalskim svetom. Pošasti, ki otroka v njegovi domišljiji vznemirjajo, so v pesmih izpostavljene posmehu za nazornimi podobami, v katerih grozljivost prehaja v humorno učinkujoče nesmisle (v pravljicah s podobno tematiko takega posmeha ni zaznati).

Izrazit, večinoma trohejski ritem, ritmično-zvočni učinki onomatopoj, rim in refrenov, razgiban stavčni ritem, ki ga sooblikujejo nagovori, vprašanja, vzkliki, dvogovori, nadaljujejo Levstikove *Otroče igre v pesencah* ter Župančiča tudi po oblikovanosti besedil, vendar s svežimi poudarki. Tako se zbirka *Zamorček in ladjica* (1955) uvršča med zgodnje znanilke povojne usmeritve v slovenski otroški poeziji, ki izhaja iz otroške pesmi obeh naših klasikov in jo bogati z izvirnimi dopolnili osebnih poetik, pri čemer Rudolfova otroška pesem ostaja izrazito avtorsko prepoznavna.

Zbirka *Zamorček in ladjica* prinaša pesmi, namenjene majhnemu otroku. Zato je med njimi kar šest uspavank: *Uspavanka*, *Noč* (pozneje naslovljena *Jezna luna*), *Zaspali so*, *Pred sanjami*, *Zašel je deček*, *Zvezda*.⁴⁷ Pet od njih jih je grajenih v blagoglasnih verzih s sanjsko fantastičnimi podobami, ki ponazarjajo večerno občutje in pomenijo pesniške vzporednice fantastično fantazijskim pravljicam o čudežni lepoti. Pesem *Noč* (*Jezna luna*) pa v izrazitem trohejskem ritmu in z zaporednimi

⁴³ Samo revialni natis so doživele pesmi: *Večer*. Ilustriral Nikolaj Omersa. *Ciciban* 1952/53, šte. 2, str. 22–23; *Šahovski konjiček*. Ilustrirala Anica Godec. *Pionir* 1956/57, šte. 2, str. 34; *O žogah*. Ilustrirala Cita Potokar. *Pionir* 1959/60, šte. 1, str. 21; *Igrica*. *Pionirski list*, 22. febr. 1962, šte. 20, str. (11); *Netopir*. *Pionirski list*, 8. marca 1962, šte. 22, str. (10). – V *Cicibanu* je izšlo sedem ugank: *Uganke*. *Ciciban* 1952/53, šte. 1, str. 11; *Dvojna uganka*. *Ciciban* 1953/54, šte. 3, ovitek (II); *Uganke*. *Ciciban* 1953/54, šte. 7, ovitek (II). – Iz zapuščine so pesmi: *Zaimkovanje*, *Zaimkovanje s hruškami*, *Rak*, ki jih Rudolf ni uvrstil v prvotni predlog za *Hudo mravljico*.

⁴⁴ *Magnetna igla* (*Uganke*). *Svet in jaz*. Maribor, Založba Obzorja, 1954, str. 83.

⁴⁵ *Tlačanska deca šteje*. *Žveгла potepuhova*. Maribor, Založba Obzorja, 1960, str. 18.

⁴⁶ Prim. Igor Saksida: *Tipologija slovenske mladinske poezije*. V knjigi: *Mladinska književnost med literarno vedo in književno didaktiko*. Maribor, Založba Obzorja 1994, str. 83–122.

⁴⁷ *Zamorček in ladjica*, 1955, str. 13, 17, 20, 26, 30, 31.

odprtimi rimami ustvarja zvočno ustrezno osnovo za humorno učinkujočo pripoved o posebljeni luni in malih polžkih. Medtem ko so v uspavankah prvega tipa pomirjujoči opisi oživljene narave večinoma približani otroku z nagovorom ali njegovim neposrednim imenovanjem (Markec v pesmi *Uspavanka*), je v pesmi *Noč* vloga otroka prenesena v zgodbo o živalskih mladičih, česar se otrok poslušalec zaveda in tak prenos sprejema.

Prenos človeka v vlogo živali je uporabljen tudi v petih besedilih, ki spremljajo igro odraslega z otrokom. Razen ene so vse opremljene s pojasnili, kako naj se te igre igrajo. To so pesmi *Ježa na slonovih ramah*, *Ježa na lesenem konjiču*, *Ptič leti*, *Ježa v breg* in *Kamela v puščavi*.⁴⁸ V pojasnilu k pesmi *Ježa v breg* pesnik pravi, da so take igre splošno znane: »Podobno se v Mariboru že davno igrajo starši z drobižem, vendar tega – kolikor vem – doslej še ni nihče nikjer omenil.«⁴⁹ Vendar učinkujejo ta besedila kot čisto samosvoje grajene pesmi. Slonijo predvsem na ritmu, ki ga podpirajo ritmotvorni učinki ponavljanih besed, besednih zvez, verzov, refrenov. Hkrati te figure v besedila vnašajo zvočna soglasja, kar oboje pripomore – podobno kakor v uspavankah – k pomirjujočemu učinku besedil. Ta je še stopnjevan zaradi neposredne zveze otroka in odraslega, postavljene v izhodišče iger. Ob odraslem soigralcu se otrok čuti varnega, saj sta oba vključena v isto igrsko dogajanje. To zahteva vživljanje v vlogo, pri čemer otrok sodeluje z vsem telesom, z vsemi čuti, kakor na to opozarja avtor v pogovoru z Berto Golobovo.⁵⁰ Ob tem pa se – zlasti s pretiravanji v opisu posameznih situacij in z izbiro drastično učinkujočih besed – stopnjujejo humorni učinki besedila. Posebno *Ježa na slonovih ramah* je upravičeno postala antologijska pesem.⁵¹

Z zgodbami iz živalskega sveta so otroku sporočena tudi šaljiva svarila pred neprevidnostjo ali nerodnostjo (*Krokodil*, *Mokri kuža*⁵²), kjer se še jasno čuti otrokova navezanost na družino, vendar zveza med njim in domom ni idealizirana. V pesmi *Ribica*,⁵³ ki se z motivom ogroženega mladiča približuje pesmi *Krokodil*, pa zveni brezskrbna, že kar objestna razigranost otroka, ki se samozavestno izmika družinskemu nadzoru. Nauki teh zgodb so prekriti s humornimi učinki nepričakovanih situacij, iz katerih odraslemu govori rahel posmeh, otroški bralec ali poslušalec pa nauka ne občuti zaradi prenosa svojega položaja v vlogo živali, s katero se identificira, a hkrati ohranja zavest o samem sebi. Pesniško učinkovitost teh besedil stopnjuje zvočna polnost, dosežena s ponavljanji, z refreni, zaporednimi rimami in izrazitim, odsekanim ritmom.

K besedilom, ki s prisposodobijo govore o otroku v družinskem okolju, spadata tudi pesmi *Petelinček* in *Leseni konj obišče bolnega dečka*.⁵⁴ Različno grajenima

⁴⁸ *Zamorček in ladjica*, str. 11, 12, 14, 18, 19.

⁴⁹ *Zamorček in ladjica*, str. 18.

⁵⁰ Prim. Berta Golob: *Srce ustvarja, roka piše. Srečanja z mladinskimi pisatelji*. (Ljubljana), Mladinska knjiga, 1983, str. 223.

⁵¹ Prim. *Pesmi za otroke*. Izbral in uredil Janko Glazer. (Ljubljana), Mladinska knjiga 1963, str. 16–17, Cicibanova knjižnica; *Sto pesmi za otroke*. Izbral in uredil Janko Glazer. (Ljubljana), Mladinska knjiga 1974, str. 14–15, Moja knjižnica. Peti letnik – Razred II – knjiga 1; *Sončnica na rami*. *Pesmi za otroke od Frana Levstika do danes*. Izbral in uredil Niko Grafenauer. (Ljubljana), Mladinska knjiga 1975, str. 132–133.

⁵² *Zamorček in ladjica*, str. 10, 16. – Pesem *Krokodil* je uvrščena v antologije: *Pesmi za otroke*, str. 76–77; *Sto pesmi za otroke*, str. 76; *Sončnica na rami*, str. 131.

⁵³ *Zamorček in ladjica*, str. 21. – Pesem je uvrščena v antologijo *Sončnica na rami*, str. 130–131.

⁵⁴ *Zamorček in ladjica*, str. 6, 27.

pesmima je skupen motiv spodbujanja k jedi, ki se skriva za pripovedjo o živali oziroma o otrokovi igrači. Onomatopojia sprva zatikajočega se in po telesni okre-pitvi zmagoslavnega petelinčkovega petja, povezana s številnimi deminutivi, vnaša v prvo besedilo avtorjevo spodbudno šaljivo prigovarjanje otroku, v drugem bese-dilu je spodbuda položena v besede poosebljenega konja-igrača, ko nagovarja bolnega otroka. Vloga otrokove igrače ali njegove igre z njo pa je lahko tudi drugačna. V pesmi *Zamorček vstajaček*⁵⁵ pomeni igrača prisposodbo za neuničljiv optimizem, pesem *Papirnata ladjica*⁵⁶ ponazarja neomejeno sposobnost otrokovih živih domišljjskih predstav. Najbrž ni naključje, da je pesnik, ko je zbirki moral na novo izbirati naslov, vzel zanj sestavini prav iz naslovov teh dveh pesmi. Tako je nevsiljivo poudaril kot bistveni lastnosti, ki po njegovem opredeljujeta otroka, optimizem in bujno domišljijo.

V vseh teh pesniških besedilih, zlasti v uspavankah in igrah odraslega z otrokom, se oblikuje svet otroka v meščanskem okolju, a v pesmih je ohranjen stik z naravo in tudi s kmečkim svetom (*Petelinček*).

Svojevrsten spoj kmečkega in mestnega življenja prinaša pesem *Lutka*,⁵⁷ ki podrobno opisuje, kako iz bučke v rokah pripovedovalca nastaja ročna lutka, dokler na koncu ne sledi povabilo k igri. Tako je v opravilo odraslega prijazno vpleten tudi otrok. Zveza med odraslim in otrokom, stricem in Jožkom v pesmi *Mavrica*,⁵⁸ pa je prikazana v drugačni luči, saj se tu odrasli ne spusti na raven otroka. Iz sveta odraslih je vzeta snov za pesem *Orodje*,⁵⁹ ki s sredstvi ljudske pesmi, zlasti posne-manjem zvokov posameznih orodij otroku poslušalcu predstavi vrsto delavcev in obrtnikov. Pesem *Srnjak*⁶⁰ prav tako govori o odraslem, lovcu. Pesnik se pokaže kot zagovornik živali in se lovcu posmehne, kar je na koncu učinkovito stopnjevano z udarno zaporedno rimo: srnjak – tobak. Na zvočnih in ritmičnih učinkih je grajena tudi pesem *Jež*,⁶¹ ki opis ježevih značilnosti prelije v obliko dvogovora med pro-osebnim pripovedovalcem in poosebljeno živaljo. Stvarno opisuje ježa Rudolf v kratki pripovedni prozi *Ježek*⁶² in zgodbo o udomačenem ježu pri učiteljevi družini na vasi končuje s tragičnim iztekom njegovega življenja. V pesmi pa ostaja le fabulativno neizoblikovan oris prijazne živali.

Posebno mesto v zbirki zavzema pesem *Kurent*.⁶³ Prvi natis v *Pionirju* v opombi sporoča kraj, kjer se je pesnik srečal s kurentovim sprevedom: Običaji v Marku niže Ptuja. Tudi ilustracija Franceta Miheliča realistično upodablja udeležence spreveda. V knjižnem natisu je pesnik prvotno opombo zamenjal s simbolno po-splošujočim pojasnilom: Kurent po prastari veri preganja zimo iz dežele. Otroš-kemu bralcu je skušal približati to obredno dogajanje z zvočnimi in ritmičnimi učinki ter z nagovorom kurenta, vprašnji in vzkliki v zadnji kitici, ki v nasprotju z

⁵⁵ *Zamorček in ladjica*, str. 15.

⁵⁶ *Zamorček in ladjica*, str. 8.

⁵⁷ Glej opombo 16.

⁵⁸ *Zamorček in ladjica*, str. 23.

⁵⁹ *Zamorček in ladjica*, str. 24.

⁶⁰ *Zamorček in ladjica*, str. 28.

⁶¹ *Zamorček in ladjica*, str. 29.

⁶² Branko Rudolf: *Ježek*. Ilustriral Ive Šubic. *Ciciban* 1952/53, šte. 1, str. 14.

⁶³ *Kurent*. Prvi natis: *Pionir* 1953/54, šte. 6, str. 161; knjižni natis: *Zamorček in ladjica*, str. 7. – O pustnih šemah je pesnik napisal pojasnilo, ki je objavljeno v *Opombah v Hudi mravljici* (1969), str. 61; ponatisnjeno je v *Pojasnilih v Srebrni ribici*, str. 243–244.

objektiviranim opisom pustnih šem v prvih dveh kiticah vzpostavlja avtorjev (in bralčev) osebni odnos do kurenta.

Na prvo mesto v zbirki *Zamorček in ladjica* je Rudolf kot uvodni akord postavil pesem *Huda mravljica*.⁶⁴ To je njegovo najbolj znano pesniško besedilo za otroke in ga prinašajo tudi vsi novejši antologijski izbori.⁶⁵ Vendar je v prvem natisu⁶⁶ bila po uredniški odločitvi skrajšana za dve kitici, od šestih na štiri. Izpuščeni sta bili prva in predzadnja kitica, obe, ki govorita o različnem številu nog pri mravljici in biku. Prav iz te nesmiselne utemeljitve za mravljičino zmago nad bikom izhaja učinkovita komika pesmi, ki spada k pesmim tipa narobe svet in jo upravičeno prištevamo med najuspelejše slovenske otroške pesmi. Ko je nastala, taka poezija pri nas ni bila ne posebej cenjena ne gojena, čeprav poznamo pesmi tipa narobe svet že v naši ljudski pesmi, pri Levstiku, Župančiču in drugih pesnikih za otroke v času med obema vojnoma. Pri Rudolfu se je v tej pesmi strnilo dvoje pobud, ki sta dali izjemen rezultat: domisljico za utemeljitev mravljičine zmage je izrekel štiriletni otrok, eden od pesnikovih sinov, hkrati je pesem nastala kot »posmeh nekim poštastnim težavam«, kakor pesnik razlaga Berti Golobovi.⁶⁷ Te izvirajo iz »žive domišljije, ki zna pričarati toliko živih podob«, in lahko povzročajo grozo, v pesmi predstavljeno s hudo mravljico. Pesnik v *Hudi mravljici* govori torej tudi o namišljeni pošasti, kakršne so ga kot otroka preganjale v domišljiji. Prav zaradi takih pobud in izhodišč je pesem otroku lahko res blizu. Majhen otrok se veseli zmage male mravljice nad velikim bikom in je pomirjen, večji otrok se nesmisla upodobljene situacije zaveda, a se ob živi domišljijski predstavi sproščeno zabava.

Tako pregled snovi in motivov v pesmih prve Rudolfove zbirke za otroke kaže, da je Levstikovo in Župančičevo otroško poezijo dopolnjeval s čisto svojimi poudarki.

Iz pesnikovega neposrednega sporočila je znano, da je začel pesniti že v otroških letih in so se mu kot prve oblikovale pesmice o živalih in zimi, torej naravi.⁶⁸ Zelo verjetno je v teh zgodnjih poskusih pesnjenja nezavedno posnemal pesmi, ki so mu jih kot otroku brali v družinskem krogu. Iz *Spominov* vemo, da mu je mama prebiral *Župančičeve Pisanice* in Župančičeve otroške pesmi so ga dobrih sedem desetletij pozneje spet pritegnile, da jih je skupaj s sestro Vido (1900–1993) uspešno prevajal v nemščino.⁶⁹

Tematiki živali in narave je ostal zvest tudi v času, ko je začel zavestno pisati otroško poezijo, dopolnila pa jo je v zbirki *Zamorček in ladjica* tematika o otroku,

⁶⁴ *Zamorček in ladjica*, str. 5.

⁶⁵ *Pesmi za otroke*, 1963, str. 88; *Sto pesmi za otroke*, 1974, str. 93; *Sončnica na rami*, 1975, str. 129–130. Prim. opombo 51. – *Huda mravljica* je, z barvno ilustracijo Marjana Mančka in kot edina Rudolfova pesem, vključena v »mali cvetnik slovenske mladinske poezije« *Primi pesmico za rep*. Zbral in uredil Igor Saksida. Maribor, Založba Obzorja, 1995, str. 112. Zbirka Mlada Obzorja. – Pesem *Huda mravljica* je (poleg pesmi *Mokri kuža* in *Jezna luna*) uvrščena tudi v knjigo *Rudolfovi za otroke*. Izdaja Vrtec Slovenske Konjice ob 850-letnici Konjic. V marcu/sušču 1996. Besedila so ilustrirali otroci iz vrta, z ilustracijami so ponazorili tudi dogajanje v igri *Konjiške gore zmaj* (ki ni natisnjena). V knjigi sta upoštevana prav tako sestra Branka Rudolfa Vida Rudolf – Stana Vinšek in njegov sin Franček Rudolf. – Vzgojno varstveni zavod Slovenske Konjice je izdal še miniaturno zgibanko (b. l.) Branko Rudolf: *Huda mravljica*.

⁶⁶ *Huda mravljica*. *Ciciban* 1954/55, šte. 6, ovitek (IV).

⁶⁷ Berta Golob: *Srce ustvarja, roka piše* (prim. opombo 50), str. 224.

⁶⁸ Prim. Zora Aberšek-Jurič: *Poezija Branka Rudolfa*. *Dialogi* 1976, šte. 11, str. 705.

⁶⁹ Prim. *Le livre slovène* 1978, šte. 3/4.

vendar ne posnetku Cicibana. Pesmi, namenjene majhnemu otroku, uspavanke in igre odraslega z otrokom, so številne v prvi zbirki, v drugi se tematika, motivi in splošen značaj pesmi precej spremenijo. Tako je v prvotni varianti *Hude mravljice* samo ena nova uspavanka, *Igra z mesecem*.⁷⁰ Tematsko deloma spominja na Levstika,⁷¹ a prinaša sodobnejši motiv, ko dete občuti mesec kakor žogico, s katero se poigra, pa ga nato mesec rahlo zaziba v sanje; končna podoba učinkuje pomirjujoče, kakor so zasnovane že prejšnje Rudolfove uspavanke. Ritmično je pesem razvezana, ritmotvorno pa učinkujejo večinoma zaporedne rime, notranja rima, podvojitve besed, ponavljanje verzov. Zlasti v tretji kitici oziroma odstavku je čutiti čustveni odnos očeta pesnika do deteta, s čimer se pesem oddaljuje od Levstikove.

Novih besedil, ki bi opisovala ali spremljala igro odraslega z otrokom, v *Hudi mravljici* ni. Pač pa so med njimi igre z besedami. Pri taki pesmi otrok gibanje telesa nadomešča s sprejemanjem zvokov in ritma. Značilna je pesem *Mlin na veter*,⁷² ki z notranjimi in končnimi rimami ter ponavljanji in zastajajočim ritmom ponazarja dogajanje v naravi, pojemanje vetra. Nasploh je mogoče reči, da je v pesmih druge zbirke poleg pogoste sproščene oblike, ki pa je ritmično in zvočno učinkovita, značilna zvočnost besed, igra z besedami, pa tudi posebna vrsta blagega humorja, šaljivosti.

Posamezne pesmi upodabljajo različne otrokove igre. Otrokove domišljajske predstave ob njegovem risanju slika pesem *Narisana barka*.⁷³ Otrokovo željo po igri opisuje pesem *Žogovec*,⁷⁴ ki z variiranjem fantastično fantazijskih predstav ustvarja podobo dežele Nikjer in Nikoli. Pesem *Šahovski konjiček*⁷⁵ pa ni več pesem o igri, temveč bolj miselno učinkujoča prispodoba za »sanjo« o svobodi.

S kopičenjem notranjih rim in zasekanim ritmom je ponazorjeno urino tiktanje v pesmi *Očitek uri*,⁷⁶ eni redkih, pisanih v imenu deklice; pesem realistično upodablja otrokovo nevoljo ob jutranjem vstajanju. O drobnem utrinku iz življenja otroka, deklice, govori pesem *Marička s potičko*,⁷⁷ grajena s poudarjeno zvočnostjo, z rimami in variiranimi ponavljanji istih soglasniških skupin; raba deminutivov in sproščen ritem pripomoreta, da otrokova trenutna užalostčenost nima prizvoka tragičnosti. Gizdavost dekleta sproža fabulativno bolj izoblikovano *Prežalostno pesem*.⁷⁸ A oblikovana je s sredstvi poezije tipa narobe svet, kar podobam v pesmi o brezsrčnem pastirčku in njegovi sestrici odvzema prizvok krutosti in tragičnosti.

Fantazijski prenos otrok v vlogo živali-krokodilov, ki se morajo umiti, preden bodo šli jest, o čemer pripoveduje *Šala z milom*,⁷⁹ ustvarja osnovo za pesem tipa narobe svet, s čimer je zastrt vzgojni poudarek besedila.

Otroci (ali tudi odrasli) se v obliki neopredeljenega množinskega subjekta obračajo v pesmi *Prošnja*⁸⁰ do šaljivca Pavlihe, osebe iz slovstvene folklore, naj jih

⁷⁰ *Srebrna ribica*, str. 69–70.

⁷¹ Prim. Levstikovo pesem *Kadar otrok lovi luno in zvezde*.

⁷² *Huda mravljica*, str. 6.

⁷³ *Huda mravljica*, str. 16. – Na TV Ljubljana je leta 1971 bila uprizorjena *Narisana ladja*. Prim. *Otrok in knjiga* 1981, štev. 13–14, str. 97.

⁷⁴ *Srebrna ribica*, str. 58.

⁷⁵ *Srebrna ribica*, str. 57. – Glej opombo 43.

⁷⁶ *Srebrna ribica*, str. 59.

⁷⁷ *Huda mravljica*, str. 9.

⁷⁸ *Huda mravljica*, str. 8.

⁷⁹ *Srebrna ribica*, str. 45.

⁸⁰ *Huda mravljica*, str. 7.

s šalami nasmeji. To besedilo je mogoče razumeti kot programsko pesem za zbirko, v kateri bi naj prevladovala šaljive pesmi.

Med njimi so pogoste poosebitve živali, naj so postavljene v situacijo, v kateri se srečajo s človekom (*Slon in bonbon*⁸¹), ali z drugo živaljo (*Vsak po svoje*⁸²), ali s predmetom iz človekovega okolja (*Čukec in avto*⁸³). Vse slonijo na igrivih domislicah, igri z besedami, humorno učinkujočih predstavah oziroma medsebojnih primerjavah.

Manj sproščeno učinkuje *Miškomačkovski rej*,⁸⁴ ki s prisposodo govori o želji in volji po prostosti ter postaja hvalnica pogumu, vedri volji in razumu.

Brez humornih poudarkov, s sredstvi pripovedne poezije pripoveduje *Čisto navadna povestica*⁸⁵ zgodbo o poosebljenem krompirčku in fižolčku. Z odprtim koncem pa ponazarja vedno znova se prerajajočo moč narave in življenja.

S podobnimi sredstvi kakor večina že navedenih besedil je grajena tudi pesem *Dim*.⁸⁶ V svobodnem ritmu, s številnimi rimami, tudi notranjimi, s kopičenjem glagolov, z onomatopoijo in ponavljanji je ustvarjen baročno obložen slog, ki v tej pesmi ustrezno ponazarja razgibano dogajanje, hkrati pa ob koncu s podobo in rimo: denarci – kozarci vnaša v besedilo tudi rahlo ironijo, a je ta občutna le za odraslega. V tej pesmi, deloma tudi zaradi tematike, gašenja gasilcev, torej dogajanja med odraslimi ljudmi, še določneje kakor v drugih pesmih začutimo sorodnost besedil, ki so nastajala za *Hudo mravljico*, in pesmi iz *Žvegle potepuhove*.

Dogajanje v naravi, dež, ponazarjata dve med seboj dokaj različni pesmi, ki obe slonita na poosebitvi naravnega pojava: *Dežni maček*⁸⁷ ter *Oblak in oblaci* – *Kitajski motiv*.⁸⁸ Medtem ko je druga zasnovana umirjeno pripovedno, je v prvi nazorna prisposoda dežja, poosebljenega v dežnem mačku. Mimogrede se utrne vzporednica s hudo mravljico, oba hrupno razsajata, toda dežni maček ne učinkuje več pošastno strašljivo kakor huda mravljica, temveč je v besedilu čutiti predvsem moreče razpoloženje ob dolgotrajnem dežju, kakor ga sprejema odrasli. Za otroškega bralca pa je to razpoloženje dobilo nazorno, učinkovito podobo progastega mačka, ki »s širokimi šapami tlači zaspani oblček«. Ta pesem je v vsakem pogledu ena izmed najbolj učinkovitih v *Hudi mravljici*.

Ob koncu zbirke je avtor predvidel besedila, ki niso več neposredno namenjena otroku, temveč govore o pesniku samem. *Polževa lupina z morja*⁸⁹ je »igrlica s spomini« na lepoto, kakor jo je v ranem otroštvu doživljal na morju, o čemer pripovedujejo tudi njegovi *Spomini. Potočna bisernica*⁹⁰ prinaša impresionistično bogat opis narave, slapa, vode, svetlobnih odsevov, kakor jih je najti tudi v Rudolfovih nemladinskih pesmih. Školjkica, ki na dnu potoka »biserne plasti nabira«, pa je prisposoda za pesnika, ki sprejema dragocene vtise iz okolja in življenja in jih preliva v pesem. Tako se že tu srečujemo s prisposodo pesnikovega ustvarjanja in

⁸¹ *Huda mravljica*, str. 10.

⁸² *Srebrna ribica*, str. 52.

⁸³ *Srebrna ribica*, str. 55.

⁸⁴ *Srebrna ribica*, str. 50–51.

⁸⁵ *Huda mravljica*, str. 22–23.

⁸⁶ *Huda mravljica*, str. 24.

⁸⁷ *Huda mravljica*, str. 32.

⁸⁸ *Srebrna ribica*, str. 62–63.

⁸⁹ *Srebrna ribica*, str. 64–65.

⁹⁰ *Huda mravljica*, str. 34.

umetnosti sploh. O čudežni glasbi pa govorijo podobe v skrivnostno posebljeni *Rožici godbénici*.⁹¹ Hkrati ta pesem v dolgih, valujočih verzih govori o povezanosti med umetnikom in otrokom. *Sanjsko dekle*⁹² pa je romantična prisposoba za umetniški navdih, ki s čudežnimi podobami človeku pričara srečo.

Tako se te pesmi čedalje bolj odmikajo od običajne tematike otroške poezije in govore o lepoti, umetnosti, umetniku, ki sprejema vase vtise iz narave, da v trenutku navdiha zaživijo v novih podobah.

Pesmi, ki so ostale zunaj pesnikovega izbora za prvo in drugo zbirko, so po večini manj izrazite in samosvoje. To velja za zgodnjo pesem *Večer*⁹³ o mucu in kužku, za pesem *Rak*,⁹⁴ za varianto *Žogovca*, pesem *O žogah*.⁹⁵ Bolj razumsko je grajena *Igrica*,⁹⁶ jezikovni igri se približujeta pesmi *Zaimkovanje*⁹⁷ in *Zaimkovanje s hruškami*.⁹⁸ Svojevrstno učinkuje uspavanka *Netopir*,⁹⁹ kjer postaja pošastni netopir iz zgodnjih pesmi varuh deteta.

Iz *Žvegle potepuhove* sprejeta pesem *Tlačanska deca šteje*¹⁰⁰ ima obliko in ritem izštevanke, a prinaša bridko kritiko fevdalnih družbenih razmer. Tako pomeni snovno vzporednico pravljicam, ki pripovedujejo o družbenih krivicah in nasilju.

Predmetni in živalski svet, ki daje gradivo za *Uganke*,¹⁰¹ je približan dojemanju otroka, naj gre za živali, deževnika, mačka, naravni pojav oblake, ali človekove izdelke: lokomotivo, šah, vrtavko; tadva spadata tudi v svet iger. Dvojna uganka: žerjav, ptica in stroj, združuje obe področji, naravo in umetno izdelano pripravo. Taka je tudi magnetna igla, ki pa ne ostaja pri opisujočih posebitvah, kar je sicer značilno za Rudolfove uganke, temveč vključuje tudi misel o pravi smeri poti, torej o pravi odločitvi za življenje. S tem uganka presega običajno raven otroškega bralca ali poslušalca in pomeni prehod k poeziji za odrasle. Uganka je v resnici vzeta iz sklepa prve Rudolfove zbirke (za odrasle) *Svet in jaz*.¹⁰²

V razmišljanju o Rudolfovem pisanju za otroke smo ta del njegove tvornosti marsikje lahko povezali z njegovim vživljanjem v lastno otroštvo. Da je to bilo upravičeno, kaže poleg razbora motivov in njihove primerjave z avtorjevimi *Spomini* tudi njegovo pisanje o drugih ustvarjalcih. Posebno zgovorne so ugotovitve, ki jih je zapisal ob retrospektivni razstavi Franceta Miheliča o njegovem opusu.¹⁰³ Ves čas se tu vrača k življenjskim okoliščinam, v katerih je slikarju potekala zlasti zgodnja mladost, in usedline teh doživetij išče v posameznih sestavinah njegovih slik. Pri tem še posebej poudarja Miheličevo fantastiko in njegovo likovno ustvar-

⁹¹ *Srebrna ribica*, str. 67–68.

⁹² *Srebrna ribica*, str. 71–72.

⁹³ Glej opombo 43.

⁹⁴ *Srebrna ribica*, str. 76.

⁹⁵ Glej opombo 43.

⁹⁶ Glej opombo 43.

⁹⁷ *Srebrna ribica*, str. 78–79.

⁹⁸ *Srebrna ribica*, str. 80.

⁹⁹ Glej opombo 43.

¹⁰⁰ Glej opombo 45.

¹⁰¹ Za prvo objavo prim. opombo 43. – V *Srebrni ribici*, str. 86–89.

¹⁰² Glej opombo 44.

¹⁰³ Branko Rudolf: *Onstran iluzij. Glose ob retrospektivni razstavi del Franceta Miheliča v Ljubljani in Mariboru. Dialogi* 1976, šte. 11, str. 657–666; šte. 12, str. 726–733.

janje za otroke. Oboje je značilno prav tako za Rudolfa ustvarjalca. Tako moremo tudi od zunaj, iz Rudolfovega pisanja o likovni umetnosti, ugotavljati osnovne vzgibe pri njegovem ustvarjanju in hkrati s tem notranjo povezanost njegovega literarnega opusa, ki se nam kljub navidezni razpršenosti in raznorodnosti po premisleku pokaže kot zaokrožena celota.

Rudolf v pesmih za odrasle dostikrat meditativno oblikuje svoj odnos do sveta in še posebej do narave in umetnosti; prva zbirka nosi celo programatičen naslov *Svet in jaz*, pa tudi tretja že z naslovom *Odmevi časa* govori o avtorjevi živi odzivnosti na čas, v katerem mu poteka življenje, in svet, vstavljen v okvir veselja. Iz sorodnih izhodišč mu raste tudi fantastično fantazijska pravljica o čudežni lepoti ali bujna pesem, namenjena otrokom, o skrivnostih narave in prerajajoči moči glasbe in umetnosti sploh. V zbirki *Žveglja potepuhova* ustvarja pesniško bogate opise posameznih dogodkov iz preteklosti, pri čemer vzpostavlja jasno razpoznaven kritičen odnos do vsakršnega zatiranja in družbenih krivic. Teh se loteva tudi v knjigi kratke proze *Nespodobne cvetice*,¹⁰⁴ kjer slika človeka z ironično satiričnimi, kdaj tudi grotesknimi poudarki. Ta knjiga, ki je izšla leta 1955, torej isto leto kakor Rudolfove pesmi za otroke *Zamorček in ladjica*, nosi podnaslov *Drobne povestice za odrasle ljudi*, s čimer avtor to pisanje določno razmejuje od svojega pisanja za otroke. A pojavov nasilne krivičnosti se loteva tudi v nekaterih svojih pravljičah, prav tako v lutkovnih igrah. Torej se dotika vprašanj, ki so zanj bistvena, od občudovanja lepote, narave, prepuščanja bujnim fantazijskim predstavam, do obsojanja družbenih krivic in prepričanja, da naj umetnost igra vlogo etično moralnega korektiva ljudi, tudi v svojih delih za otroke, le da brez ironije, satire, sarkazma ali grotesknosti. Ločnica med njegovim pisanjem za odrasle ali otroke torej ne temelji toliko v različni tematiki in motivih, kolikor predvsem v perspektivi, iz katere so ti motivi upodobljeni. In vlogo, ki jo v Rudolfovih delih za odrasle imajo osebno barvani, a racionalno učinkujoči odtenki od ironije do groteske, prevzema v njegovem pisanju za otroke sproščujoč humor, od besednega in situacijskega do značajskega (predvsem v lutkovnih igrah in deloma v pravljičah). Zlasti v pesmih pa raste humor iz bogate igre ritmično-zvočnih učinkov in tematike poosebljene narave ter otroka v njej ali v družbi z njemu približanim odraslim človekom. Ustvarjalčeva fantazija, spodbujena s spomini na domišljajske predstave v zgodnjem otroštvu, ob humorno učinkujočih motivih kot temno polovico otrokovega sveta prikazuje namesto družbenih krivic svet fantazijskih pošasti, ki otroku grozijo, a ga ne morejo uničiti.

Tako lahko ob koncu tega razmišljanja o mladinskem delu Branka Rudolfa ugotovimo, da pomenijo njegova besedila, namenjena otroku, naj so napisana v obliki igre, pravljice ali pesmi, nepogrešljivi in bistveno sooblikujoči del Rudolfovega umetniškega opusa.

In če končno uvrstimo mladinsko delo Branka Rudolfa v slovensko mladinsko književnost od tridesetih let dalje, vidimo, da je bil med prvimi slovenskimi pisci izvirnih lutkovnih iger, za marionete in ročne lutke, deloma je te tudi sam izdeloval in igre sam uprizarjal. Bil je prav tako med prvimi domačimi avtorji zbirke *Pravljica*, s katero je Založba Obzorja po vojni spet oživila nekaj let zapostavljano literarno

¹⁰⁴ Branko Rudolf: *Nespodobne cvetice. Drobne povestice za odrasle ljudi*. Skupaj s knjigo Branka Hofmana: *Vrabčki*. Maribor, Založba Obzorja, 1955.

vrsto, ter razvil dva tipa pravljice, fantazijsko fantastično in družbenokritično pravljico. Rudolfove pesmi za otroke nadaljujejo otroško poezijo Levstika in Župančiča, a hkrati prinašajo samosvoje oblikovne in motivne sestavine. Zlasti so uspele humorno učinkujoče pesmi za majhnega otroka, uspavanke, igre odraslega in otroka kakor tudi pesmi tipa narobe svet. V poznejših pesmih se vrača v spomine na lastno otroštvo, a jih simbolno preoblikuje; pri tem odkriva globlje, notranje povezave med otrokom in umetnikom, ki se jima intuitivno razkrivajo vedno nova čuda sveta.

Summary

BRANKO RUDOLF'S BOOKS FOR CHILDREN

The poet, philosopher and cultural historian Branko Rudolf (1904–1987) wrote for children too. These writings belong to the drama, prose and poetry.

He began with puppet plays and also his first book *Pod zvezdo* (Under the Star, 1947) brings a puppet play. In most of his plays the fairy mythological motives are bounded with realistic components.

Similarly are written his fairy tales *Čudno jezero* (The Strange Lake, 1953), *Pisane zgodbe* (The Variegated Stories, 1959). We may divide them into two types: dream phantasy fairy tales about beauty and also about monsters and social critical, ethically accented fairy texts.

The children's songs of Rudolf: *Zamorček in ladjica* (The Black Child and the Toy-Boat, 1955), *Huda mravljica* (The Angry Little Ant, 1969) show his direct relation to children. His lullabies are characteristic as well as the rhythmically effective plays of adult with child. His humorous songs, belonging to the nonsense poetry, are especially near to the children's imagination. The songs are expressive as for the form and for the rhythm and for the sonorous effects. The posthumous edition *Srebrna ribica* (The Silver Fish, 1995) makes the survey of all the Rudolf's creations for children possible.

Prevedla Gabrijela Sorman